

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE BİLGİ TOPLUMU POLİTİKALARININ EVRİMİ

Ali ŞEN*

*Doç.Dr. İnönü Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü. asen@inonu.edu.tr

Özet

21.yüzyılın başları itibariyle iyice hız kazanmış olan küreselleşme sürecinin önemli özelliklerinden birisi, uluslararası ekonomik ilişkiler alanındaki rekabetin giderek daha fazla bilgiye dayalı hale gelmesidir. Bilgi toplumuna geçişi gerçekleştirmek, Avrupa Birliği'nin (AB) temel hedefleri arasındadır. Bu çalışmada, AB'nin bilgi toplumu ideallerini yerine getirmek yönünde geliştirdiği politikalar ele alınmaktadır. Bu çerçevede öncelikle AB'nin Mart 2000 Lizbon zirvesi önce ve sonrasında yer alan bilgi toplumu strateji ve politikaları ortaya konulacaktır. Daha sonra ise, bilgi toplumu politikalarının uygulama sonuçları değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Bilgi Toplumu, e-Avrupa.

THE EVOLUTION OF INFORMATION SOCIETY POLICIES IN THE EUROPEAN UNION

Abstract

One of the important outcomes of globalisation process that gains momentum at the beginning of the 21st century is that more and more the competition on international economic relations depends on knowledge factor. Achieving an information society is one of the basic goals of the European Union. The aim of this study is to describe the policies developed in the course of implementing the ideals of information society. The paper first sets out the information society strategies and policies introduced before and after the EU Lisbon Summit of March 2000. Then, it evaluates the results of the EU information society policies.

Key words: European Union, Information Society, e-Europe.

I.GİRİŞ

21.yüzyılın başları itibariyle iyice hız kazanmış olan küreselleşme sürecinin önemli özelliklerinden birisi, uluslararası ekonomik ilişkiler alanındaki rekabetin giderek daha fazla bilgiye dayalı hale gelmesidir. Böyle bir rekabet ortamında ayakta kalabilmek kaygısı, ülkeleri bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT) alanında kendilerini dönüştürmek için yeni stratejiler üretmeye mecbur bırakmaktadır. Son zamanlarda sıkça ileri sürülen bir nokta şudur: İnovasyonlar, BİT'ler ve bunların beraberinde ortaya çıkan verimlilik büyümesi, bugün 'yeni ekonomi' adı verilen bir olguyu ortaya çıkarmaktadır. Bu ise, istihdam artışına ve yaşam standartlarının gelişmesine yol açmaktadır. Aslında bu anlamda dünya ekonomisinde gözlemlenen bir gerçek var: Giderek daha da kızışan rekabet ortamında gerek ülkeler ve gerekse işletmeler bakımından uzun dönemli üretim, istihdam ve refahın gelişmesi, yeni bilgilerin üretilmesine, kazanılmasına ve yayılmasına bağlı olmaktadır.

Avrupa Birliği (AB) entegrasyonu, ekonomik birlik olma yolunda bir dizi ortak politikayı hayata geçirdi: Ortak ticaret politikası (gümrük birliği), ortak tarım politikası, ortak sosyal politika, ortak ulaştırma ve ortak para politikası gibi. Ekonomik birlik yolundaki bütün bu çabalar, hiç şüphesiz Avrupa insanının refahını arttırmıştır. Ancak, bilgisayar, internet ve mobil telefonların toplumların hayatında hızla yerini almasıyla başlayan bu süreç, AB için yeni bir zorluğu da beraberinde getirdi. ‘Lizbon Stratejisi’ adı verilen yeni bir süreç, AB’deki bu yeni zorluğu aşmayı hedeflemektedir. Bu sürecin en önemli noktası, bir dizi konu yanında ‘bilgi toplumu’ kavramını, Birlik ekonomi politikalarının kalbine yerleştirmesidir.

Bu çalışmanın amacı, AB’nin bilgi toplumu olma yolunda ortaya koyduğu politikaları ve onların sonuçlarını değerlendirmektir. Bu makale dört bölümden oluşmaktadır. Makalenin girişten sonraki ikinci bölümünde, AB’nin Mart 2000 Lizbon Avrupa Konseyi toplantısına kadar olan dönemde atılan adımlar gözden geçirilecektir. Üçüncü bölümde, önce AB’nin bilgi toplumu sürecinin önemli aşamalarının başında gelen Mart 2000 Lizbon Avrupa Konseyi Zirvesi üzerinde durulacaktır. Daha sonra ise, Lizbon Zirvesi stratejik kararlarını hayata geçirme yönünde tedricen uygulamaya sokulan e-Avrupa eylem planları ve sonuçları incelenecektir. Sonuç bölümünde, AB bilgi toplumu sürecinde yer alan çalışmaların önemli noktalarının altı çizilerek, e-Avrupa eylem planlarının başarısı değerlendirilecek ve gelecek yıllarda gerçekleşmesi beklenen yeni hedeflere atıfta bulunulacaktır.

II. AVRUPA BİRLİĞİ’NİN BİLGİ TOPLUMUNA GEÇİŞ YÖNÜNDEKİ İLK ADIMLARI

A. 1993 Beyaz Kitabı

Bilgi toplumu olma sürecinde AB’de başlatılan kayda değer ilk girişimler, Aralık 1993’de AB Komisyonunun hazırladığı Beyaz Kitap ile başlatılabilir. Bu dökümanın A kısmını teşkil eden Kalkınma Teması’nın “Enformasyon Ağları” başlıklı ilk bölümünde, Avrupa ekonomisinin yeniden canlandırılması, yeni piyasalar ve işletmelerin oluşturulması için Pan-Avrupa enformasyon alt yapısını geliştirmenin önem ve aciliyetine vurgu yapılmıştır. Bu belgede, bu hedefin gerçekleştirilmesine yönelik olarak beş önceliği içine alan bir eylem planı önerilmiştir: Bilişim teknolojilerinin kullanımını geliştirme, temel Trans-Avrupa hizmetlerini (geniş bantlı temel ağların geliştirilmesi ve birlikte çalıştırılabilirliği v.b.) sağlama, daha uygun bir yasal çerçevenin düzenlenmesi, yeni teknolojilerle ilgili eğitim imkanlarının temin edilmesi ve snai/teknolojik performansın geliştirilmesi. Bu öncelikli hedefler ile ilgili projelerin, takip eden on yıllık zaman zarfında devreye sokulmasını mümkün kılan finansal büyüklük, 150 milyar ECU olarak tahmin edilmişti. Bu meblağın sadece 5 milyar ECU’sunun Topluluk fonlarından sağlanması beklenirken, geri kalan kısmının özel sektör yatırımcıları tarafından sağlanması beklenmiştir.¹

Bu belgenin B kısmının “Değişen Toplum, Yeni Teknolojiler” başlıklı beşinci bölümünde ise bilgi toplumuna yönelik hareketin geri döndürülemezliğine ve birlik içinde müşterek bir bilişim alanının yaratılmasının, ekonomik ve sosyal gelişmenin vazgeçilmez bir faktörü olduğuna işaret edilmiştir. Bunu için sadece hedefler ve araçlar ortaya konulmamış, aynı

¹ European Commission, (1993) White Paper on “Growth, Competitiveness and Employment: The Challenges and Sources for Entering into the XXIst Century (Brussels, 5 December 1993).
<http://europa.eu.int/en/record/white/c93700/contents.html>

zamanda ortak bir bilişim alanında farklı ürün ve hizmetlerin birbirine uyumluluğu ve birlikte çalışabilirliği için gerekli olan araç ve kurumlara da atıfta bulunulmuştur.

B. 1994 Bangeman Raporu

Beyaz Kitab'ın bu önerileri üzerine Avrupa Konseyi, Aralık 1993'de Brüksel'de yapılan toplantısında, yüksek seviyeli bir uzmanlar grubundan bir sonraki toplantısında görüşülmek üzere, bilgi toplumunu uygulamaya geçiren somut tedbirler hazırlamasını talep etti. Avrupa Komisyonu'nun o zamanki başkan vekili olan Martin Bangemann'ın öncülük ettiği bir heyet, "Avrupa ve Küresel Bilgi Toplumu - Avrupa Konseyi'ne Tavsiyeler" başlıklı bir raporu Haziran 1994'deki Corfu'da toplanan Avrupa Konseyi'ne sundu. "Bangemann Raporu" olarak da bilinen bu doküman, Avrupa'nın bilgiye dayalı yeni bir devrime dahil olduğunu tespit etmekle beraber, hali hazırdaki Avrupa yaklaşımının bu yeni dönemden beklenen faydaları elde edemeyecek kadar parçalı bir yapı arz ettiği saptamasını yaptı. Bu yüzden rapor, farklı ülke düzenlemelerinin bilgi dolaşımını engellememesi için, AB ve üye devletlerin tutarlı bir yasal çerçeve düzenlemesi gereğini ortaya koydu. Diğer taraftan Bangemann Rapor'u, bilgi alt yapısı finansmanın temel olarak özel sektör tarafından üstlenilmesi gereğine işaret etti.² AB iletişim piyasasının daha rekabetçi olması ile bilgi toplumuna geçişin mümkün olabileceğine işaret eden Rapor, iki noktaya vurgu yapmıştır: Özel sektör sermayesinin bu alana akması ve onlara yönelik liberal bir yasal düzenlemenin benimsenmesi.

İleri bilgi teknolojileri ile birleşik iletişim sistemlerinin bilgi toplumu olmanın kilit unsurları olduğuna dikkat çeken Bangemann Raporu, mevcut ağların güçlendirilmesini ve yenilerinin oluşturulmasının hızlandırılmasını tavsiye etti. Rapora göre bu biçimde oluşturulan bir Avrupa ağı, telefon hatları vasıtasıyla ses, veri ve hatta hareketli görüntülerin iletileceği bir multimedya dünyasına geçişin ilk adımını da gerçekleştirmiş olacaktır. Bundan dolayı Rapor, Avrupa Konseyi'ne bir 'Avrupa geniş bant alt yapısı' projesini gerçekleştirmek konusunda destek vermesini teklif etti. Elektronik posta, dosya transferi ve kaydedilmiş görüntü nakli gibi standart temel hizmetlerin yaygın kullanımı ve tedarikini geliştirmek için, hem AB hem de üye devletlerin acilen eyleme geçmesi tavsiye edildi (Avrupa Komisyonu, 1994a: 23). Bangemann Raporu son bölümünde yeni bilişim teknolojilerinin deneysel uygulamaları hususunda 10 alanda inisiyatif almayı teklif etmiştir. Bu inisiyatif alanları şu unsurları içine aldı: Evden çalışma, uzaktan öğrenme, üniversite ve araştırma ağları, KOBİ'ler için telematik hizmetler, yol trafik yönetimi, hava trafik kontrolü, sağlık ağları, elektronik ihale, Transit-Avrupa kamu yönetimi ağı, şehir bilişim otoyolları (Avrupa Komisyonu, 1994b: 40).

Büyük ölçüde teknoloji odaklı olan bu rapor, bilişim ve iletişim alanında özelleştirme, ticarileşme ve liberalleşmeye potansiyel ekonomik faydaları bakımından büyük önem atfetmiştir. Bununla beraber, ileri teknolojilerle yeni hizmetlere geçişin ortaya çıkarabileceği sayısal uçurum (digital division) gibi sosyal sorunlara yer verilmemiştir. Bangemann Raporu ile ileri sürülen bütün bu öneriler, Avrupa Komisyonu Eylem Planı olarak benimsenmiştir. Nitekim, Temmuz 1994'de Avrupa Konseyi'nin daveti üzerine Komisyon tarafından hazırlanan eylem planı dört temel unsura yer vermiştir³ :

² European Commission, (1994a). Europe and the Global Information Society, Bangemann Report Recommendations to the European Council, Brussels, 26 May 1994. <http://www.bib.uni-mannheim.de/bereiche/edz/pdf/bangemann.pdf>

³ European Commission, (1994b). Europe's Way to the Information Society - An Action Plan COM(94) 347 final Brussels, 19.07.1994 [http://europa.eu.int/ISPO/docs/htmlgenerated/i_COM\(94\)347final.html](http://europa.eu.int/ISPO/docs/htmlgenerated/i_COM(94)347final.html)

- Yasal bir çerçevenin ortaya çıkması. Bunun temelinde bilişim ve iletişim alt yapısının liberalleşmesi yatmaktadır.
- Bangemann Raporu'nda önerilen alanlardaki uygulamaların gelişimini güçlendirmek için taraflarca (özel sektör, üye devletler, bölge ve şehirler) alınan inisiyatiflerin teşvik edilmesi. Böyle bir rol, özellikle Komisyon tarafından yeni oluşturulan Bilgi Toplumu Proje Ofisi (ISPO) vasıtasıyla yerine getirilecektir.
- Bilgi toplumunun Avrupa'nın sosyal ve kültürel çeşitliliğine hizmet edebilecek potansiyelinden azami ölçüde yararlanmak. Buna yönelik olarak Komisyon tarafından görevlendirilen bir grup uzman, bilgi toplumunun özel, profesyonel ve kamu yaşamı üzerindeki etkilerini değerlendirecektir.
- Bilgi toplumunun oluşması doğrultusunda kamu bilincini arttırmak. Komisyon, bu konu ile ilgili sorunların tartışılması ve bu eylem planının geliştirilmesine yönelik siyasi desteğin artırılması için çeşitli AB kurumlarına çağrıda bulunmaktadır.

C. 1997 Yeşil Kitabı

Avrupa Birliği'nin bilgi toplumu yolundaki bir diğer çabasını 1997 yılındaki Yakınlaştırma Yeşil Kitabı'nda (Convergence Green Paper) görmek mümkündür. Bu doküman aslında AB'nin bilgi toplumu olma yönündeki stratejik yaklaşımında önemli bir değişiklik teklif etmemektedir. Ancak, bu amaca yönelik koordineli bir yaklaşımı temin etmek üzere iletişim, medya ve bilişim teknolojilerinde bir yakınlaşmaya gidilmesini teklif etmiştir. Bununla beraber, bu doküman böyle bir yakınlaşma için yeni bir düzenleyici reformdan ziyade, mevcut düzenlemelerin bu yakınlaşma ile uyumlu olup olmadığının gözden geçirilmesi gerektiğine işarette bulunmuştur⁴ (European Commission, 1997). AB Komisyonu 1999'daki bir raporunda, bu alandaki yakınlaşma için yeni bir müşterek düzenleyici çerçeve teklif etmiş ve bunun bazı prensipleri üzerinde durulması gerektiğini ifade etmiştir. Bunlar, *açıklık, minimalizm, yasal kesinlik, teknolojik tarafsızlık, coğrafi olarak sınırlanmamak* şeklinde ortaya konulmuştur (European Commission, 1999: 12-13).⁵

D. e-Avrupa İnsiyatifi

AB Komisyonu tarafından hazırlanan ve bilgi toplumunun yararlarının bütün Avrupalıların sahip olmasını hedefleyen iddialı bir program, Avrupa Konseyinin 10-11 Aralık 1999 tarihinde Helsinki'deki toplantısında kabul edilmiştir. "e-Avrupa - Herkes için Bilgi Toplumu" başlıklı bu girişim, Avrupa ekonomisinin modernize edilmesinin de temel bir stratejik unsuru olarak görülmüştür.

⁴ European Commission, (1997). Green Paper on the convergence of the telecommunications, media and information technology sectors and the implications for regulation
<http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/l24165.htm>

⁵ European Commission, (1999) Towards a new framework for Electronic Communications infrastructure and associated services - The 1999 Communications Review, COM (1999) 539,
<http://europa.eu.int/ISPO/infosoc/telecompolicy/review99/review99en.pdf>

e-Avrupa İnsiyatifi şu temel tercihleri ortaya koymuştur⁶ :

- Her Avrupa vatandaşı, hane, okul, iş ve yönetimini çevrim içine almak ve dijital çağa hazırlamak.
- Yeni fikirleri geliştirmeye ve finanse etmeye hazır bir girişimcilik kültürünün destek verdiği, dijital okur-yazar bir Avrupa meydana getirmek.
- Bütün bu sürecin sosyal olarak bütünlüğü, katılımcılığı pekiştirmesini ve tüketici güvenini geliştirmesini temin etmek

AB Komisyonu bu hedefleri gerçekleştirmekte, kendisi ile beraber üye devletler, sanayi sektörü ve Avrupa vatandaşlarının müşterek çabasıyla başarılabilir şu 10 öncelik alanını, temel amaçları olarak belirlemiştir:

- Avrupa'daki genç nüfusun sayısal çağa hazırlanması: İnternet ve çoklu-ortam (multimedia) araçlarını okullara edindirme ve eğitimi sayısal çağa uyarlamak.
- Ucuz internet erişimi: Bu alandaki fiyatları düşürmek için rekabeti artırma ve tüketici tercihini arttırmak.
- e-Ticareti hızlandırmak: Elektronik satın almanın kullanımını yaygınlaştırmak ve yasal çerçeve ve uygulamalarını hızlandırmak.
- Araştırmacılar ve öğrenciler için hızlı internet: Yüksek hızda internete erişimi temin etmek ve böylelikle birlikte öğrenme ve çalışmayı kolaylaştırmak.
- Güvenli elektronik erişim için akıllı kartlar: Azami ölçüde yararlanmak için Avrupa çapındaki altyapının kuruluşunu kolaylaştırmak.
- Yüksek teknoloji üreten/kullanan KOBİ'ler için girişim sermayesi (risk sermayesi): Yüksek teknolojili KOBİ'lerin risk sermayesinin varlığını maksimize etmek için yenilikçi yaklaşımları geliştirmek.
- Özürlüler için e-Katılım: Bilgi toplumunun özürsüz insanların ihtiyaçlarını da içine alacak ölçüde gelişmesini sağlamak.
- Çevrimiçi sağlık hizmetleri: Sağlıkla ilgili hizmetlerde hastaların izlenmesi, sağlıkla ilgili bilgilere kolaylıkla erişilmesi için internet ve akıllı teknolojilerin kullanımını devreye sokmak.
- Akıllı ulaşım: Dijital teknolojilerin kullanımıyla daha emniyetli ve verimli bir ulaştırma hizmetine ulaşmak.
- Çevrimiçi devlet hizmetleri: Vatandaşların devletin bilgi, hizmetler ve karar alma prosedürlerine çevrim içinden rahatlıkla ulaşabilmesini mümkün kılmak.

III. MART 2000 LİZBON ZİRVESİ VE SONUÇLARI

Üye devletlerden e-Avrupa insiyatifine gelen pozitif tepkilerin ardından, Avrupa Komisyonu Mart 2000'de Lizbon'daki olağanüstü Avrupa Konseyi toplantısına bir İlerleme Raporu sundu. Bu zirvede üye devletlerin hükümet ve devlet başkanları, e-Avrupa insiyatifini hayata geçirmek üzere içinde hedef tarihlerin de olduğu bir tedbirler dizisini kabul etti. Esasen bu tedbirlerin yöneldiği temel amaç, bilgi çağına girişle ortaya çıkan değişimlerden Avrupa Birliği'nin tam anlamıyla faydalanmasını sağlamaktır. Bununla beraber, AB Konseyi bu tarihi toplantısında bilgi toplumu olma yolundaki hedefinin temel stratejisini de somut biçimde belirlemiştir. Bu doğrultudaki Lizbon Stratejisi, "daha çok ve daha iyi istihdam ve kapsamlı bir sosyal uyum aracılığıyla sürdürülebilir ekonomik büyüme becerisine sahip, dünyadaki en rekabetçi ve dinamik bilgi tabanlı ekonomisi" biçiminde ifade

⁶ http://europa.eu.int/ISPO/basics/i_europe.html

edilmiştir (European Council, 2000).⁷ Bu hedefi gerçekleştirmeye yönelik genel stratejinin temel çerçevesi içinde şu amaçlar yer almıştır:

- Bilgi toplumu ve ARGE için daha iyi politikalar belirlemek. Ayrıca, rekabet gücü ve yenilik için yapısal reform sürecini hızlandırarak ve iç pazarı bütünleştirerek, bilgiye dayalı bir ekonomiye ve topluma geçişi mümkün kılmak.
- Avrupa sosyal modelini modernleştirmek, insan kaynaklarına yatırım yapmak ve toplumsal dışlanmaya karşı mücadele etmek.
- Uygun bir makroekonomik politika bileşimi uygulayarak sağlıklı bir ekonomik görünüm ve olumlu bir büyüme perspektifini sürdürmek (European Council, 2000).

A. e-Avrupa 2002 Eylem Planı

19-20 Haziran 2000 tarihlerinde Feira’da toplanan Avrupa Konseyi Zirvesi, Lizbon Stratejisi ve e-Avrupa İniyatifi çerçevesinde Komisyon tarafından hazırlanan e-Avrupa Eylem Planı’nı kabul etmiştir. Belirlenmiş 64 hedefin 2002 yılı sonuna kadar tamamlanmasının beklendiği bu eylem planının amacı, Lizbon Avrupa Konseyi’nde öngörülen hedeflere ulaşılmasını sağlamak için gerekli eylemleri tanımlamaktır. e-Avrupa 2002 Eylem Planı, esasen e-Avrupa İniyatifi’nde yer alan 10 temel amacın Lizbon Avrupa Konseyi kararları, Avrupa Parlamentosu ve üye ülkelerden alınan görüşler çerçevesinde değerlendirilmesiyle ortaya çıkarılmıştır.

e-Avrupa 2002 Planı’nın eylem alanları, üç temel hedef etrafında sınıflandırılabilir (European Commission, 2000: 2)⁸:

1. Daha ucuz, daha hızlı, daha güvenli internet

- a) Daha ucuz ve daha hızlı internet erişimi
- b) Araştırmacılar ve öğrenciler için daha hızlı internet
- c) Güvenli ağlar ve akıllı kartlar

2. İnsan kaynağına yatırım

- a) Avrupa gençliğinin sayısal çağa hazırlanması
- b) Bilgi tabanlı ekonomide iş gücü
- c) Bilgi tabanlı ekonomiye herkesin katılımı

3. İnternet kullanımının teşvik edilmesi

- a) e-Ticaretin hızlandırılması
- b) Elektronik devlet: Kamu hizmetlerine elektronik erişim
- c) Çevrimiçi sağlık
- d) Küresel ağlar için Avrupa sayısal içeriği
- e) Akıllı ulaşım sistemleri

Avrupa Birliği’nin bilgi toplumunu oluşturmaya yönelik çabaları sadece tam üye ülkeleri değil, aynı zamanda tam üyeliğe aday ülkeleri de içine almıştır. Nitekim, 11-12 Mayıs 2000 tarihlerinde Varşova’da yapılan Avrupa Bakanlar Konferansı’nda, Orta ve Doğu Avrupa

⁷ Lisbon European Council, 23 and 24 March 2000, Presidency Conclusions, http://www.europarl.eu.int/summits/lis1_en.htm

⁸ European Commission, 2000, eEurope 2002: An Information Society For All http://europa.eu.int/information_society/eeurope/2002/action_plan/pdf/actionplan_en.pdf

Ülkeleri, Mart 2000 Lizbon Avrupa Konseyi'nde ortaya konan stratejik hedefleri benimsemiş; 15 AB ülkesinin e-Avrupa ile ortaya koyduğu girişimin bir parçası olma konusunda uzlaşmıştır. Aday ülkeler, bunun bir sonucu olarak kendileri için “e-Avrupa-benzeri bir Eylem Planı”nı hazırlamaya karar vermişlerdir. Avrupa Komisyonu, Şubat 2001’de Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Malta ve Türkiye’ye, bu ortak eylem planının oluşturulmasında diğer aday ülkelere katılmaları için davette bulunmuştur. **e-Avrupa+** adını alan bu girişim, e-Avrupa’nın öncelikli amaçlarını ve hedeflerini yansıtmakta ve aday ülkelerin özel durumlarına yönelik eylemler sunmaktadır. e-Avrupa gibi, e-Avrupa+ Eylem Planı da, aday ülkelerin ekonomilerinin yenilenmesi ve modernizasyonlarının hızlandırılmasını, kurumsallıklarının ve yeteneklerinin artırılmasının desteklenmesini, genel rekabet güçlerinin geliştirmesini amaçlamaktadır⁹ (European Commission, 2001: 19).

20 Kasım AB Bakanlar Konseyi’nin Daimi Temsilciler Toplantısında ele alınan bir rapor, e-Avrupa 2002 Eylem Planı çerçevesinde yapılan çalışmaları ölçümlemek ve ülkelerarası karşılaştırmayı mümkün kılmak için 23 temel göstergeden oluşan bir Değerlendirme Listesi(List of eEurope Benchmarking Indicators) belirlemiştir.¹⁰ (EU, Coreper, 2000) Bu göstergeler seti ile beraber, AB bilgi toplumu olma yolunda 2002 yılı sonu için açık hedefler koymuş ve bunların uygulanmasına dönük kesin tarihler belirlemiştir.

Eylem planında yer alan hedeflerin çok büyük bir bölümü başarıyla gerçekleştirilmiştir. Bu hedefler doğrultusunda özellikle iş dünyasında yer alan şirketler ile okulların tamamına yakını internet erişimine sahip olurken, hane halkı sayısı bakımından erişim ise iki katına yükselmiş ve internet erişim fiyatları düşmüştür. Ayrıca giderek daha fazla devlet hizmeti, elektronik ortamda yapılabilir hale gelmiştir¹¹ (European Commission, 2002: 6).

B. e-Avrupa 2005 Eylem Planı

Bilgi tabanlı bir ekonomiye ulaşmak için, e-Avrupa 2002 internete erişimi geliştirmeye odaklandı. Fakat ekonomik büyümeyi katkı sağlaması için, internet erişiminin ekonomik faaliyetlerle ilişkilendirilmesine ihtiyaç vardı. Bu ihtiyacın karşılanması, e-Avrupa 2005 Eylem Planının özünü oluşturmuştur. Buna göre, bu gelişme trendi, AB’nin daha sonraki toplantılarında geniş bant internet erişimi ve onun yaygınlaştırılması, internet güvenliği, e-devlet, e-Eğitim, e-Sağlık ve e-İş” gibi konuları gündemine almasına yol açtı. Avrupa Konseyi, Komisyon’dan bu konuları içine alan bir eylem planı hazırlamasını talep etmiştir. Nitekim, Haziran 2002’deki Sevilla Avrupa Konseyi toplantısına sunulan [e-Avrupa 2005 Eylem Planı](#) bu doğrultuda hazırlanmış ve kabul edilmiştir. 2005 yılı sonuna kadar tamamlanmasının öngörüldüğü plan hedefleri şu temel unsurları içine almıştır¹² (European Commission, 2002: 9):

- modern çevrimiçi kamu hizmetleri
- e-devlet
- e-öğrenim hizmetleri

⁹ European Commission, 2001, eEurope+, A co-operative effort to implement the Information Society in Europe, Action Plan, http://europa.eu.int/information_society/topics/international/candidate_countries/doc/eEurope_june2001.pdf

¹⁰ EU, Coreper, 2000, <http://europa.eu.int/idabc/servlets/Doc?id=18403>

¹¹ European Commission, 2002, eEurope 2005: An information society for all, s.6, http://europa.eu.int/information_society/europe/2002/news_library/documents/eeurope2005/eeurope2005_en.pdf

¹² European Commission, 2002, eEurope 2005: An information society for all.

- e-sağlık hizmetleri
- dinamik bir e-iş dünyası ortamı
- rekabetçi fiyatlarda geniş bant erişiminin yaygın biçimdeki bulunabilirliği
- güvenli bir bilişim alt yapısı

2002 eylem planı, internetin önemini AB'nin gündeminin en üst noktasına çıkarmayı başardı. 2005 eylem planı ise, internetin etkin kullanımına yöneldi ve kullanıcı üzerine odaklandı. Bu plan, bütün boyutları ve uygulamaya yönelik tedbirleriyle insanların bireysel ve sosyal ihtiyaçlarının giderilmesinde elektronik ortamdan azami ölçüde yararlanmaya yöneldi ve e-içerme üzerinde önemli bir vurgu yaptı. e-İçerme (e-Inclusion), temel hizmetlerin sadece kişisel bilgisayarlar aracılığıyla değil, aynı zamanda interaktif televizyon, üçüncü nesil mobil telefonlar ve kablolu ağlar ile de sağlanması gerektiğinin altını çizdi. Lizbon Stratejisi sadece üretkenlik ve büyümeyi değil istihdam ve sosyal uyumu da içermektedir. Bu anlamda e-Avrupa 2005, katılımcılığın geliştirilmesi ve fırsat eşitliğinin sağlanmasını hedefleyerek insan kaynağına odaklanan bir yaklaşımı ifade etmiştir.

C. i2010 Stratejisi: Büyüme ve İstihdam İçin Avrupa Bilim Toplumu

i2010, Lizbon büyüme ve istihdam stratejisinin kilit bir unsurudur. i2010 stratejisi Haziran 2005'de başlatıldı ve 2010 yılına kadar geçerli olması öngörüldü. Bu strateji, 2005 sonunda biten 2002 e-Avrupa Eylem Planı üzerine inşa edildi. i2010 AB bilim toplumu ve medya politikaları için stratejik bir çerçeveyi dizayn etti. i2010, Avrupa çapında açık ve rekabetçi bir dijital ekonomiyi geliştirecek genel bir politikayı tanımladı ve ilk defa yaşam kalitesinin geliştirilmesinde BİT'in önemini altını çizdi.

Bu yeni stratejinin nihai hedefi, Avrupa tüketici, işletmeleri ve idarelerinin yararlanacağı BİT ürün ve hizmetleri için tek bir pazar oluşturmaktır. i2010 stratejisinin üç temel amacı vardır:

- *Tek Avrupa Bilgi Alanı*: Ölçek ekonomilerinden tam anlamıyla yararlanmak için, dijital ekonominin tek piyasasını oluşturmak.
- Bilişim ve İletişim Teknolojileri (BİT) araştırmasında *yatırım ve inovasyonu* güçlendirmek.
- BİT kullanımı sayesinde *katılımcılığı, kamu hizmetlerini ve yaşam kalitesini* geliştirmek.¹³

Rekabet ve tüketici öncelikli i2010 stratejisi, Avrupa vatandaşları ve teşebbüsleri tarafından kullanılan BİT kullanımını önemli ölçüde arttırdı. Geniş bant kullanımının hızla yayılması, ileri internet hizmetlerinin daha yoğun kullanımını teşvik etti ve internetin daha interaktif ve karmaşık (sofistike) kullanım biçimlerine yol açtı. Öncelikli olarak, daha hızlı ve ucuz internet erişim imkanının hızla yayılması, internet kullanımına önemli bir ivme verdi. Düzenli internet kullanıcılarının sayısı, 2005'de % 43'den 2008'de % 56'ya çıktı. 2010 içinde bu oranın yaklaşık %75'lere çıktığı kabul edilmektedir.

i2010 yaklaşımı, bilgi toplumu gelişmelerinin arz tarafında da önemli sonuçlar üretti. AB 114 milyon abone ile, sabit genişbant erişiminde dünyanın en büyük piyasası haline geldi. AB hane halklarının yarısı ve AB işletmelerinin % 80'inden fazlası, sabit genişbant bağlantısına sahip oldu. Kullanıcıların % 75'inden daha fazlası, saniyede ortalama 2 mega

¹³ i2010 Strategy for an Innovative and Inclusive European Information Society
http://ec.europa.eu/information_society/doc/factsheets/035-i2010-en.pdf

Bit indirme hızına ulaşılar (European Commission, 2009: 5)¹⁴ 2005 yılında genişbant internet elverişliliği, AB (25) nüfusunun % 75'ine hitap ederken, bu oran % 93'e yükselmiştir. Mobil telefon piyasasında erişim, yani aktif mobil telefon kullanıcıların toplam nüfusa oranı, 2004'deki AB nüfusunun % 84'ünden 2009'da % 119'a çıktı. Bu durum, yaklaşık % 80'ler civarında erişim oranına sahip ABD ve Japonya karşısında AB'ni dünya lideri yapmıştır. Bu sonuç, AB vatandaşlarının yaşam tarz ve alışkanlıklarının değişmesine yol açtı. Haberleşme ve çevrim içi finansal hizmetler gibi, interaktif biçimde internet kullananların, toplam internet kullanıcılar içindeki oranı da % 80'leri bulmuştur.

AB çevrimiçi kamu hizmetlerinin kullanımı ve arzında da hızlı bir ilerleme sağladı. Vatandaşlara tam anlamıyla hazır hizmetlerin oranı, 2004'de % 27'den 2007'de % 50'ye; işletmeler açısından bu oran, aynı dönem için % 58'den % 70'e çıktı. Bu sonuçlara göre, Avrupa vatandaşlarının yarısı, işletmelerin ise % 70'i, e-Devlet hizmetlerini kullanır hale gelmişlerdir¹⁵ (European Commission, 2009).

İnternet kullanımındaki devam eden bu artışlara rağmen, bir nokta dikkat çekicidir. Geniş bant internet erişimi, AB nüfusunun % 90'ından daha fazlası için mümkün hale gelirken, hane halkları için etkin kullanım % 50'lerde kalmıştır. Hatta yapılan ölçümler, AB vatandaşlarının hala üçte birinin internet kullanımından uzak olduğunu ve böylece bir "dijital (sayısal) uçurum" gerçeğinin AB içinde de hala mevcut olduğunu ortaya koymaktadır. Sayısal uçurumun temelinde yatan en önemli sebep, hane halklarının gelir büyüklüğü bakımından birbirlerinden ayrılmasıdır. Yani, düşük gelir gruplarında internet kullanımı azalmaktadır. Gelir düzeyi faktörüne ek olarak, yaş grubu ve eğitim düzeyi de internet kullanım oranlarını etkilemektedir. Çoğu AB ülkesinde internet kullanımı bakımından en zayıf kesimler, 65-74 yaş grubu, ekonomik olarak aktif olmayanlar ve eğitim düzeyi düşük olanlardır (European Commission, 2009: 6).

IV. SONUÇ

AB, bilgi toplumu hedefine yönelik somut öncelik alanlarını ilk kez Aralık 1999 Helsinki Zirvesinde açıklanan e-Avrupa İnsiyatifi'nde ortaya koydu. Mart 2000 Lizbon Zirvesi ise, AB'nin küresel dünyadaki rekabetçi durumunu geliştirmeyi amaçladı ve dünyanın bilgiye dayalı en dinamik ve rekabetçi ekonomisi olma yönünde, stratejik hedefler belirledi. Bu çerçevede hazırlanan e-2002 Eylem Planı, internete erişimini vatandaş, işletmeler açısından geliştirmeye odaklanırken; e-2005 eylem planı ise, artan internet erişiminin iktisadi büyümeye katkı sağlayacak ekonomik faaliyetlerle ilişkilendirilmesini amaçladı. Ayrıca, e-İçerme ile katılımcılığın geliştirilmesini ve fırsat eşitliğinin sağlanmasını hedefledi. Rekabetçi ve tüketici öncelikli i2010 stratejisi, bilişim ve iletişim teknolojilerinin daha ileri derecede kullanımını öngörerek, Avrupa çapında bir dijital ekonomi içinde katılımcılığı, kamu hizmetlerini ve AB insanının yaşam kalitesinin geliştirmeyi hedefledi.

AB, Lizbon sürecinde uygulamaya koyduğu eylem planları sonucunda, bilim toplumu hedefini gerçekleştirme yolunda önemli mesafeler kat etmiştir. Geniş bant internet erişimini arttırmış ve kullanımını yaygınlaştırılmıştır. Ayrıca, bilgi ve iletişim teknolojilerinin e-Devlet, e-Eğitim, e-Sağlık ve e-İş alanları biçimde yansması, ekonomik ve sosyal hayatın gelişmesine ve böylece AB içinde refah artışına önemli katkı sağlamıştır. Ancak, dijital devrim ekonomik büyüme ve sosyal değişimin temel itici gücü olarak kabul edilirken; "dijital uçurum" sorunu, AB bilgi toplumu hedefinin hala tam anlamıyla hayata geçmesinin önündeki

¹⁴ European Commission, Annual Information Society Report 2009, Benchmarking i2010: Trends and main achievements.

http://ec.europa.eu/information_society/europe/i2010/docs/annual_report/2009/sec_2009_1103.pdf

¹⁵ http://ec.europa.eu/information_society/europe/i2010/docs/annual_report/2009/digital_competitiveness.pdf

temel engeli oluşturmaktadır. Her ne kadar dijital çağa ayak uydurabilenlerin yaşı ilerledikçe, dijital uçurumu doğuran farkların ortadan kalkması beklenebilirse de, yeni bilgi ve iletişim teknolojileri ve cihazlarının girişiyle mevcut uçurumun korunduğunu da not etmek gerekir. AB içinde bu sorunla baş etmek için, internet kullanımını teşvik etmeye odaklanan talep-tarafli politikaların önemi büyüktür. Bu anlamda internete erişimin önündeki psikolojik ve BİT becerileri ile ilgili engelleri azaltmak ve erişim masraflarını düşürmek önemlidir. Zira bu gelişmeler, çoğunluğunu yaşlı ve engellilerin oluşturduğu internet kullanmayan kesimin sayısının minimize edilmesine büyük katkı sağlayacaktır.

Son olarak, AB bilgi toplumu hedefi bakımından yeni başlatılmış bir girişim dikkat çekicidir. Bu girişim, AB Komisyonunun Mart 2010'da başlattığı, Avrupa 2020 Dijital Gündem Stratejisi'dir.¹⁶ Bu stratejinin amacında iki temel boyut vardır. Birincisi, ultra hızlı ve AB bütününde çalışabilen internet uygulamalarını oluşturmaktır. Diğeri ise, dijital teknolojilerin daha geniş ve daha etkin kullanımına imkan veren ortak dijital piyasayı meydana getirmektir. Bu stratejinin hayata geçmesi ile, AB vatandaşı ve işletmelerinin günlük hayatlarında, gelişmeyi teşvik eden bir ortamın oluşması beklenmektedir. Bundan dolayı, sürdürülebilir ekonomik ve sosyal faydaları ortaya çıkaran bir bilgi toplumu süreci, Avrupalılar için daha ileri düzeyde bir yaşam kalitesine ulaşmanın temel şartlarından birini oluşturmaktadır.

KAYNAKLAR

European Commission, (1993) White Paper on "Growth, Competitiveness and Employment: The Challenges and Sources for Entering into the XXIst Century (Brussels, 5 December 1993). <http://europa.eu.int/en/record/white/c93700/contents.html>

European Commission, (1994a). Europe and the Global Information Society, Bangemann Report Recommendations to the European Council, Brussels, <http://www.bib.uni-mannheim.de/bereiche/edz/pdf/bangemann.pdf>

European Commission, (1994b). Europe's Way to the Information Society - An Action Plan COM (94) 347 final Brussels.

[http://europa.eu.int/ISPO/docs/htmlgenerated/i_COM\(94\)347final.html](http://europa.eu.int/ISPO/docs/htmlgenerated/i_COM(94)347final.html)

European Commission, (1997). Green Paper on the convergence of the telecommunications, media and information technology sectors and the implications for regulation <http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/l24165.htm>

European Commission, (1999) Towards a new framework for Electronic Communications infrastructure and associated services - The 1999 Communications Review, COM (1999) 539. <http://europa.eu.int/ISPO/infosoc/telecompolicy/review99/review99en.pdf>

European Commission (2000). eEurope 2002: An Information Society For All.

http://europa.eu.int/information_society/eeurope/2002/action_plan/pdf/actionplan_en.pdf

European Commission. (2001). eEurope+, A co-operative effort to implement the Information Society in Europe, Action Plan.

¹⁶ European Commission (2010) Europe's Digital Competitiveness Report, Volume 1: i2010 - Annual Information Society Report 2009.

http://ec.europa.eu/information_society/eeurope/i2010/docs/annual_report/2009/sec_2009_1103.pdf

http://europa.eu.int/information_society/topics/international/candidate_countries/doc/eEurope_june2001.pdf

European Commission. (2002). eEurope 2005: An information society for all, http://europa.eu.int/information_society/eeurope/2002/news_library/documents/eeurope2005/europe2005_en.pdf

European Commission (2002). eEurope 2005: An information society for all. i2010 Strategy for an Innovative and Inclusive European Information Society http://ec.europa.eu/information_society/doc/factsheets/035-i2010-en.pdf

European Commission. (2009). Annual Information Society Report 2009, Benchmarking i2010: Trends and main achievements. http://ec.europa.eu/information_society/eeurope/i2010/docs/annual_report/2009/sec_2009_1103.pdf

European Commission. (2010). Europe's Digital Competitiveness Report Main Achievements of the i2010 Strategy 2005-2009

http://ec.europa.eu/information_society/eeurope/i2010/docs/annual_report/2009/digital_competitiveness.pdf

EU Coreper. (2000) <http://europa.eu.int/idabc/servlets/Doc?id=18403>

Lisbon European Council. (23 and 24 March 2000), Presidency Conclusions, http://www.europarl.eu.int/summits/lis1_en.htm